

holland festival '70

programma

55

Leos Janacek
Joseph Haydn

Talich kwartet

Amsterdam
Den Haag

Concertgebouw
Oud. Kath. Kerk

7 juli 20.15 uur
8 juli 20.15 uur

Talich Kwartet, Praag

Amsterdam 7 juli 1970, 20.15 uur
Concertgebouw, Kleine Zaal

Den Haag 8 juli 1970, 20.15 uur
Oud-Katholieke Kerk

Programma

Leós Janáček
(1854-1928)

Strijkkwartet no 1 (1923)

1. Adagio (Con moto)
2. Con moto
3. Con moto (Vivace. Andante)
4. Con moto (Adagio)

Joseph Haydn
(1732-1809)

**Strijkkwartet no 5 in D, op. 76
(1796-97)**

1. Allegro
2. Andante o più tosto Allegretto
3. Menuetto – Trio
4. Finale. Vivace assai

Pauze

Leós Janáček

Strijkkwartet no 2

1. Andante (Con moto. Allegro)
2. Adagio (Vivace)
3. Moderato (Adagio. Allegro)
4. Allegro (Andante. Adagio)

holland festival '70

Talich Kwartet uitverkoren door 'Association des Festivals'

De 'Association des Festivals Européens', waarvan het Holland Festival ook lid is heeft enige maanden geleden voor het eerst een onderscheiding ingesteld voor jonge kunstenaars. De festivals van Praag en Wenen, daartoe door de 'Association' gevraagd, hebben voor deze onderscheiding aangewezen het jonge Talich kwartet uit Praag, dat daardoor de gelegenheid krijgt in de komende maanden om zich op verschillende festivals te laten horen.

Het kwartet bestaat uit Jan Talich, viool; Jan Kvapil, viool; Karel Dolezal, altviool en Evzen Rattay, cello.

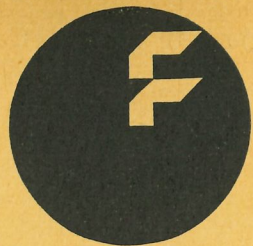
(Tegen het eind van 1970 zullen het Festival van Vlaanderen en het Holland Festival, daartoe gevraagd door de 'Association' musici uit België of Nederland voordragen voor deze onderscheiding).

Leós Janáček
Strijkkwartet nr. 1 (1923)

1. Adagio (Con moto)
2. Con moto
3. Con moto (Vivace. Andante)
4. Con moto (Adagio)

De tragische geschiedenis van een vrouw, teleurgesteld in haar echtgenoot en bedrogen door haar minnaar – dat is in het kort 't gegeven van Tolstojs roman 'Kreutzeronate'. Het is 't verslag van een biecht tijdens een toevallige ontmoeting van twee mannen in een trein, waarbij de spreker het relaas geeft van zijn ontwrichte huwelijk. Een centraal punt in deze roman is Beethovens Kreutzeronate die de vrouw met haar minnaar speelt.

Janáček was van dit werk onder de indruk en componeerde in 1908 naar aanleiding daarvan een pianotrio. Deze compositie is helaas verloren gegaan, maar voor zijn eerste strijkkwartet gebruikte hij materiaal van dit trio.

holland festival '70

Talich Kwartet uitverkoren door 'Association des Festivals'

De 'Association des Festivals Européens', waarvan het Holland Festival ook lid is heeft enige maanden geleden voor het eerst een onderscheiding ingesteld voor jonge kunstenaars. De festivals van Praag en Wenen, daartoe door de 'Association' gevraagd, hebben voor deze onderscheiding aangewezen het jonge Talich kwartet uit Praag, dat daardoor de gelegenheid krijgt in de komende maanden om zich op verschillende festivals te laten horen.

Het kwartet bestaat uit Jan Talich, viool; Jan Kvapil, viool; Karel Dolezal, altviool en Evzen Rattay, cello.

(Tegen het eind van 1970 zullen het Festival van Vlaanderen en het Holland Festival, daartoe gevraagd door de 'Association' musici uit België of Nederland voordragen voor deze onderscheiding).

Leós Janáček
Strijkkwartet nr. 1 (1923)

1. Adagio (Con moto)
2. Con moto
3. Con moto (Vivace. Andante)
4. Con moto (Adagio)

De tragische geschiedenis van een vrouw, teleurgesteld in haar echtgenoot en bedrogen door haar minnaar – dat is in het kort 't gegeven van Tolstojs roman 'Kreutzer-sonate'. Het is 't verslag van een biecht tijdens een toevallige ontmoeting van twee mannen in een trein, waarbij de spreker het relaas geeft van zijn ontwrichte huwelijk. Een centraal punt in deze roman is Beethovens Kreutzer-sonate die de vrouw met haar minnaar speelt.

Janáček was van dit werk onder de indruk en componeerde in 1908 naar aanleiding daarvan een pianotrio. Deze compositie is helaas verloren gegaan, maar voor zijn eerste strijkkwartet gebruikte hij materiaal van dit trio.

Nu moeten wij in dit geval geen programmuziek in de gebruikelijke zin van het woord verwachten. Op één uitzondering na, vertelt hij het verhaal niet na in muziek, maar belicht in elk van de vier delen een ander emotioneel aspect van deze literatuur.

Het eerste deel zet in met het motief b-e-fis, dat bij Janáček in talloze vormen alom tegenwoordig is. Hier plaatst hij het tegen een schrijnend dissonerende samenklank, die door de sourdines beslist niet milder klinkt – integendeel. Na deze twee maten Adagio komt een gedachte die de violoncel Con moto naar voren brengt – zowel wanhoop als eenzaamheid liggen hierin. De afwisseling Adagio – Con moto wordt het hele eerste deel gehandhaafd.

Voor het tweede deel weet ik geen woorden om de stemming nader te omschrijven – of het moest zijn: Tolstoj. Muzikaal zijn de belangrijkste elementen een snel dalend toonladder motiefje, een lang aangehouden triller en een zeer eenvoudig melodisch gegeven.

De enige plaats waar de muziek echt programmatisch wordt is het derde deel. Janáček herinnert ons aan het tweede thema van het eerste deel van de Kreutzer-sonate, dat hij hier in een canonische vorm weergeeft. De gepassioneerde interrupties die telkens op dit gegeven volgen behoeven geen nadere toelichting.

Het laatste deel verwerkt op een nieuwe manier het openingsmotief van het eerste deel. De emotionele inhoud is echter niet gelijk. De onstuimige passages klinken minder beheerst, maar elders worden wij iets van de glans der loutering gewaar.

Alexander Jansen

Joseph Haydn
Strijkkwartet no 5
in D gr. t. opus 76

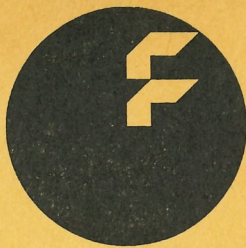
1. Allegro
2. Andante o più tosto Allegretto
3. Menuetto – Trio
4. Finale. Vivace assai

De beide laatste kwartetten van het zestal, dat opus 76 bevat, no 5 in D en no 6 in Es, zijn wat de eerste delen betreft wat afwijkend. Hier geen geconcentreerde sonatevorm, maar een meer losse structuur, de een lyrisch melodisch, de ander een serie variaties.

Het inzetend Allegretto van no 5 in D groot is uiterst simpel en melodisch vormt het de bouwstof voor het middendeel in d klein, dat uit de eerste frase van de hoofdmelodie groeit op een logische wijze, zoals bij de ontwikkeling van de sonatevorm.

Als het tempo overgaat in Allegro, krijgt het coda meer gezicht, verheft zich als het ware van de grond en neemt in zijn vlucht het gehele deel in d klein mee. Het is daarom in feite niets anders dan een transmutatie, een volwassenwording.

Het Largo – cantabile e mesto – staat in Fis groot, wel een prachtig vervolg op D groot, maar ook moeilijk om in over te gaan en tegelijkertijd door de afwezigheid van noten, die op de losse snaar aangestreeken kunnen worden, moeilijk zuiver te houden. Dit heeft niet alleen invloed op de toonkwaliteit doch veroorzaakt ook spanning bij de spelers, hetgeen de concentratie ten goede komt. Als dit Largo langzaam en bijna onopgemerkt overgaat in Cis groot is het wonderbaarlijk bereikt. De beide hoofdfrases van de grote

melodie komen gelijktijdig aan bod en vormen zo een nieuwe eenheid als thema en tegen-thema.

Dit zet zich zo voort tot de schaduwen van de modulatie naar de kleine terts over de muziek vallen, tot met een onweerstaanbare drang de lumineuze regionen van E groot bereikt worden. Vooral in deze passages staan de viola en de cello tegenover elkaar en door de sensibiliteit van hun onderscheiden toonkwaliteiten ontstaat een bijzonder verrassend 'spel'. Het Trio van het Menuet is een voorbeeld van de kleine terts mode, zoals die zich nog openbaarde in de zeer vroege Haydn kwartetten. In de Finale worden de verworvenheden van de 'Drumroll' symfonie herhaald door uit een cadans en een fragment van een volksliedje een gecomprimeerd, vrij, onorthodox deel van een sonatevorm te scheppen.

A. R.

Leós Janáček
Strijkkwartet nr. 2

1. Andante. (Con moto. Allegro)
2. Adagio. (Vivace)
3. Moderato. (Adagio. Allegro)
4. Allegro. (Andante. Adagio)

Een vergelijking van Janáček's beide strijkkwartetten biedt meer punten van overeenkomst dan van verschil. Beide werken zijn ontstaan in zijn laatste scheppingsperiode, zodat over compositorische ontwikkeling of een meer gerijpte stijl weinig te zeggen valt. Liefde en hartstocht staan ook in zijn tweede strijkkwartet centraal. Maar de erotiek verschijnt nu in een meer gesublimeerde vorm en van tragiek is geen sprake. De passie die deze eeuwig jonge grijsaard voelde voor een veel jongere vrouw (die hem tot veel van zijn mooiste werken inspireerde) is ook in dit werk de drijfveer. Maar de katharsis heeft zich reeds voltrokken en een milde gloed doortrekt het hele stuk.

Oorspronkelijk zou het werk 'Liefdesbrieven' moeten heten, maar de titel werd tenslotte 'Listy duverné' dat nog het best met 'Intieme brieven' vertaald kan worden.

Het aanvankelijke plan was de altviool te vervangen door een viola d'amore. Maar omdat de naam van dit instrument meer paste in de ideeënsfeer van de componist, dan de klank daarvan in het ensemble, bleef het uiteindelijk gewoon bij de altviool. Op saillante plaatsen vertolkt de alt de meest dierbare gedachten van de componist, wat een stempel drukt op de klankkleur van dit werk.

Essentiële voor het eerste deel is de twee-eenheid van een sterk geprofileerd thema (boven een triller van de violoncel geëxposeerd door beide violen) en

een melodie in de zigeuner-toonladder fluisterend gespeeld door de altviool sul ponticello. In de ontwikkeling van dit deel zijn steeds weer elementen van deze twee basisgedachten aan te wijzen.

Het ernstige, innige thema waarmee de alt het tweede deel opent, blijkt over een sterke groeiacht te beschikken – in diverse belichtingen en schakeringen vormt het een hechte eenheid. Belangrijk zijn voorts: het mysterieuze dalende motiefje (flautato) dat slechts in de tweede viool- en de altpartij voorkomt, het opgewonden Presto in 5/8, en de herinnering aan beide elementen van het eerste deel.

Het derde deel begint met een wiegende melodie, die door Tsjechische schrijvers als typisch Russisch wordt gekenschetst. Deze introverte muziek laat aanvankelijk niet vermoeden tot welk een overvloed van klankrijkdom zij uitgroeit.

De hoofdgedachte van het vierde deel is verwant met de polka. Het is een rondothema dat steeds duidelijk herkenbaar terugkeert. Een van de meest ontroerende momenten is, waar de tweede viool tegen een zachte tremolo-achtergrond pizzicato een nieuw thema brengt, dat daarna door de eerste viool (nu arco) verder wordt uitgesponnen. Met een triomfantelijke coda in Des-majeur, een toonsoort waarin Janáček bij voorkeur zijn meest intense gevoelens uitdrukte, besluit deze grote kunstenaar zijn zwanezang.

A. J.